

MILLAISTA ON ELÄMÄ SUOMESSA VUONNA 2013?

**Kymmenen vuoden kuluttua yhä useampi suomalainen tekee päätöksiä
monelle työnantajalle samanaikaisesti. Tuloerot ovat kasvaneet,
ydinperheen mureneminen jatkuu.**

**Kansallisvaltio on menettänyt otettaan ja päätöksentekovaltaa on siirtynyt
yhtäällä Euroopan unionille ja toisaalla vahvoille talousseutukunnille. Näin
arvioi Suomea vuonna 2013 tulevaisuudentutkija, dosentti **Mika Mannermaa**.**

Tulevaisuuden arviointi vielä 1970-luvulla oli Mika Mannermaan mukaan helppoa ja halpaa. ”Riitti kun osti laivalipun Tukholmaan, marssi Sergelin torille ja katseli ympärilleen. Palasi kotiin ja kertoi kaikille, että nyt minä tiedän mikä on Suomen tulevaisuus kymmenen vuoden kuluttua.”

Tälle oli olemassa nimikin: raideajattelu. ”Ajateltiin että yhteiskunnat käyvät läpi samoja kehitysvaiheita ja jotkut ovat vähän pidemmällä tällä raiteella. Ruotsi oli meitä aina kymmenen vuotta edellä. Tätä ajatusta sovellettiin paljon politiikassa: Ruotsista haettiin malleja esimerkiksi peruskoululle ja hyvinvointiyhteiskunnalle”, Mannermaa pohtii.

Nyt raideajattelu on tyssännyt: ei ole vain yhtä raidetta, jolla kaikki kulkevat. ”Raiteet risteilevät aina vain monimutkaisem-

min, työnjako eriytyy, talouden ja yhteiskunnan monimutkaisuus kasvaa, trendit murtuvat ja korvautuvat heikoilla signaaleilla ja muilla yllätyksillä. Raiteita syntyy ja kuolee. Lisäksi joillakin raiteilla, kuten mobiilipuhelimien ja internetin käytössä, suomalaiset ovat maailman huippuja. Kehityksen kärjessä olevilla ei ole esikuvia, joita seurata”, Mannermaa sanoo.

Tulevaisuus on myös täynnä yllätyksiä, joista menneisyydestä voi poimia esimerkiksi sosialististen järjestelmien kaatumisen sekä Nokian huikean menestyksen. Yllätyksistä huolimatta tietyt megatrendit jatkunevat Mannermaan mukaan myös lähivuosikymmeninä: globalisaatio ja kansainvälistyminen jatkuvat, tietoyhteiskunta kehittyy vauhdilla ja yhä enemmän sisällön- ja palvelutuotannon puolelle, alueellinen

keskittyminen kasvukeskuksiin jatkuu, väestö ikääntyy, bioyhteiskunta orastaa.

Valtion rooli heikkenee

Kansallisvaltion merkitys Mannermaan mukaan hiipuu jo kymmenen vuoden aikajänteellä. Kansallisvaltio on kulkenut rinnakkain teollisen yhteiskunnan kanssa, ja globalisoitua tietoyhteiskunta pudottaa valtion jalustaltaan. ”Teollisen aikakauden ainoa suvereeni toimija onkin tulevaisuudessa vain yksi toimija muiden joukossa.”

Yhteiskunnan päätöksenteosta esimerkiksi työvoiman käyttöä, sosiaalipolitiikkaa, ympäristöä ja verotusta koskevia asioita siirtyy Euroopan unionille, ja toisaalla taas talousseutukunnilla tulee olemaan yhä enemmän hallinnollista päätäntävaltaa mahdollisesti

jopa omine verotusoikeuksineen ja vaaleineen.

Valtion roolin heikkeneminen merkitsee Mannermaan mukaan muutoksia sekä yhteiskunnan rakenteissa että sen prosesseissa ja toimintatavoissa. ”Hallituksen ja eduskunnan tehtävät kevenevät ja esimerkiksi presidentti-instituutio muuttuu symboliseksi ja ennen pitkää häviää”, Mannermaa ennustaa.

”Meillä presidentillä ei ole mitään tehtäviä, joita ei voisi siirtää joko ministereille - ennen kaikkea ulkoministerille ja pääministerille - tai joista ei voitaisi luopua kokonaan”, Mannermaa sanoo.

Hallinnon toimintatavat tulevat Mannermaan mielestä ajan mittaan hyödyntämään entistä enemmän tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia ja verkot korvaavat hierarkioita ja asiantunti-

**Suomen muutosvauhti
taloudessa, tietotekniikassa
ja kansainvälistymisessä on
ollut huima.**

jajärjestelmät virka-
henkilöitä.

Mutta miten meidän sitten käy tulevaisuudessa? Mika Mannermaa tähdentää, että ei pidä samaistaa sitä, miten valtiolle ja toisaalta kansalaisille käy. ”Suomalaisilla on hyvät edellytykset tulevaisuudessa. Meillä on tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet, tuloerot eivät ole niin suuret kuin monissa muissa maissa ja meidän maineemme maailmalla on hyvä.”

Kasvukeskukset imevät väkeä

Kymmenen vuoden aikana kasvukeskukset imevät yhä enemmän väkeä ja reuna-alueet tyhjenevät. Keskittyminen jatkuu, vaikka vauhti voikin vaihdella.

Kasvukeskuksilla on omat houkutusensa: on kulttuuria, kollegoja, hyviä opiskelu- ja työpaikkoja ja palveluja. ”Minun sukupolveni on opetettu ajattelemaan, että jos suomalainen saisi vapaasti valita, hän muuttaisi mahdollisimman kauas kaikista muista ihmisistä. Mutta eihän se ole ihmisen luontainen tapa elää, ihminen on sosiaalinen eläin. Jo antiikissa ihminen eli kaupungeissa.”

Mannermaa katsoo, että Suomen oloissa tuskin heikot maakunnat, vielä vähemmän keinotekoiset läänit, ovat voimistuvia tasoja. Todennäköisimmin vahvistuva taso on talous-

seutukunta, joka on kuntaa suurempi osaamis- ja väestökeskittyvä. Näistä ylivoimaisen roolin Suomessa tulee saamaan pääkaupunkiseutu tai Suur-Helsinki.

Muita vahvoja alueita tulevat Mannermaan mukaan olemaan Tampereen seutu ja Oulun alue, mahdollisesti myös Aurajoki-laakso. Seuraavan tason keskuksia tulevat olemaan Jyväskylä, Kuopio, Lappeenranta ja Vaasa, ehkä myös Joensuu ja Rovaniemi.

Kuntien määrä tulee puolestaan vähenemään merkittävästi jo kymmenen vuoden aikana, Mannermaa katsoo. Jo puolellakin määrällä kuntia pärjättäisiin hänen mielestään hyvin.

”Ihmisten kunnan hallinto ei ole tärkeää, vaan se kiinnostaa lähinnä kunnallispoliitikkoja. Ihmisiä kiinnostaa se, onko asuinalueellani palvelut järjestetty, onko siellä päiväkotia, kouluja ja terveydenhuolto.”

Projekti-ihminen elää pätkätöistä

Tulevaisuudessa pätkätöitä yleistyvät entisestään. Organisaatioihmisen korvaa yhä enemmän projekti-ihminen, joka voi myös tehdä töitä useammalle työnantajalle samanaikaisesti. ”Isosta organisaatiosta saatu eläkevirka alkaa olla katoavaa kansanperinnettä”, Mannermaa toteaa.

Etätyön sijaan Mannermaa käyttää mieluummin lähityön käsitettä. ”Vaikka ihminen tekeekin työtä työpaikan ulkopuolella, ei hän silti muuta mökille Iloanttiin. Työyhteisö ja työpaikan hiljainen tieto ovat ihmiselle tärkeitä.”

Lähityössä työ kulkee ihmisen mukana esimerkiksi tietokoneella ja työntekijä on riippumaton ajasta ja paikasta. ”Aikaisemmin ajallinen synkronisointi oli tärkeää: tehtaalla yövuoron jälkeen uusi porukka tuli aamukahdeksalta töihin ilman, että tuotanto keskeytyi.”

Tulevaisuudessa ultrayksilöllisyys saattaa lävistää yhteiskunnan, pohtii Mannermaa. Ydinperheen mureneminen jatkuu, perhemallien monimuotoisuus kasvaa, tulevaisuudessa on yksi asunto jokaista aikuista kohti.

”Laman tappaman juppikulttuurin ääri, *ultrat* tulevat. *Ultrat* haluavat kaiken itselleen heti, tässä ja nyt, muista viisi”, Man-

nermaa sanoo.

Eliitti kasvattaa kaulaa rahvaaseen

Mannermaa pitää selvänä, että myös tuloerot kasvavat. Jo 1990-luvulla rikkain kymmenys otti selvää kaulaa muihin. EU-maissa tehtyjen vertailuiden mukaan kotitalouden käytettävissä olevat tulot ovat selvässä yhteydessä siihen, onko kotitaloudessa omaa tietokonetta, verkkoyhteyksiä ja kännykkää. ”Meillä tilanne ei silti ole yhtä huono kuin koko EU:n tasolla”, Mannermaa sanoo.

Pahimpia tämän ajan ja tulevaisuuden ongelmia Suomen kal-

► sivulle 10

Tulevaisuuden tutkija Mika Mannermaa pitää selvänä, että tuloerot tulevat kasvaamaan kymmenessä vuodessa. Erilaiset palkitsemisjärjestelmät, kuten optio-ohjelmat, yleistyvät ja niillä vedetään kaulaa rahvaaseen.

Ei enää banaanivaltio

Kymmenen viime vuoden aikana Suomi on ottanut aimo harppauksia eteenpäin ja muutosvauhti taloudessa, tietotekniikassa ja kansainvälistymisessä on ollut huimaa. ”Suomi ei ole enää mikään banaanivaltio, jonka kansantalous romahtaa, jos vaikka maapähkinäsato epäonnistuu”, kuittaa tulevaisuudentutkija Mika Mannermaa.

Viime vuosikymmen alusta Nokia on tullut vauhdilla. ”Tämä on erittäin merkittävää sen vuoksi, että ennen Nokiaa Suomi oli hyvin yksipuolisesti paperin ja sotakorvausten paineessa kehittyneen metalliteollisuuden varassa. Nokia on monipuolistanut kansantaloutta.”

Internet on levinnyt työpaikoille ja koteihin ja vaikuttaa ihmisten työntekoon ja vapaa-aikaan. ”Vuonna 1993 www alkoi levitä, ensin yliopistoissa ja melko pian muuallakin. Internet oli jo hieman tätä ennen, mutta www-teknologia mahdollisti kätevästi kuvien siirron”, Mannermaa pohtii.

Myös kännykät ovat levittäytyneet rytinällä. ”Jo 1993 pikkujupeilla oli kännykät, tääl-

läkin kadunkulmissa tiiliskiveä pidettiin korvalla. Nyt suurin piirtein jokaisella 10-vuotiaallakin on oma kännykkänsä.”

Tietokoneet ovat tulleet osaksi arkea. ”Tässä pitää mennä ajassa noin 20 vuotta taaksepäin. 1980-luvun alussa tulivat ensimmäiset pc-koneet, sitä ennen tietojenkäsittelyn filosofia esimerkiksi IBM:llä oli ollut sitä, että vain suurilla organisaatioilla on tietojenkäsittelyn tarpeita. Nyt tietokoneista on tullut osa ihmisten arkea.”

Kymmenen viime vuoden aikana Suomi on myös kansainvälistynyt roimasti. ”Silloin kun suomalaiset olivat rikkaita, osteltiin yrityksiä ulkomailta. Nyt sitä ei paljon enää tapahdu, ennemminkin toisinpäin. Nokiastakin ainakin 90 prosenttia on kansainvälisten sijoittajien omistuksessa. Bisneksessä ja myös katukuvassa on kansainvälisempi meininki kuin aiemmin.”

Suuri muutos on ollut myös Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 ja hieman myöhemmin meno mukaan Emuun ja sen myötä yhteisen valuutan euron käyttöönotto.

Työtä näkijöille ja tekijöille

Työvoimapulan uhka on Suomessa pahin hoitotyössä ja palvelu-aloilla, mutta myös teollisuuteen tarvitaan uutta verta.

Suomen työvoimatarpeita on puntaroitu muun muassa Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton TT:n laajassa tulevaisuusluotain-projektissa. Siinä tulevaisuuden Suomi nähdään ”osaamintensiivisenä” yhteiskuntana, mutta: ”Näyttäisi siltä, että Suomesta ei olisi kehittymässä aivan niin täydellistä asiantuntijayhteiskuntaa kuin monet ovat ennustaneet, vaan myös ammattiosaamisen tarve on suuri tulevaisuudessa”, koulutuspoliittinen asiamies Marita Aho TT:stä kertoo.

Kokoonpanoa ja muita tuotannollisia töitä siis tehtäisiin meillä jatkossakin. Työmarkkinoilla kysytään yhä enemmän moniosaamista, mutta ei pelkästään huippuosaajia. Luotaimessa tulevaisuuden ammatit luokiteltiin ”näkijöihin”, ”soveltajiin” ja ”toteuttajiin”.

Luotaimessa ennakoidaan, että muodostuu yhä enemmän monialaisia verkostoja, joissa rajat eri toimialojen välillä liudentuvat. Esimerkiksi pelkkien seinien sijasta voidaan rakentaa talo, johon liitetään monenlaisia kiinteistö- ja hyvinvointipalveluja. Tällaisen kokonaispaketin suunnitteluun ja tuottamiseen tarvitaan sekä näkijöitä, soveltajia että toteuttajia.

taisessa yhteiskunnassa on Mannermaan mukaan se, että samantyyppistä suhteellista tasa-arvoa, johon totuttiin teollisen hyvinvointivaltion rakentamisen myötä, on vaikeampi ylläpitää tulevaisuudessa. ”Meillähän verotuksella ja tulonsiirroilla on pidetty huolta siitä, että palkallaan elävien ihmisten käytettävissä olevien tulojen erot ovat kansainvälisesti melko pienet.”

”Tulevaisuudessa ”seksikkäiden” alojen, kuten tietotekniikan ja bioteknologian erikoisosaajille voi tulla entistä enemmän erilaisia palkitsemisjärjestelyjä, kuten optio-ohjelmia. Niillä vedetään kaulaa rahvaaseen ja tulot kasvavat.”

Syrjäytymistä puolestaan voi vauhdittaa se, että nuorten ikäluokkien asenne esimerkiksi työttömyyteen muuttuu hyväksyttäväksi. ”Suuret ikäluokat on kasvatettu työllä pärjämiseen, mutta nuoremmat ikäluokat eivät tunne huonoa omatuntoa työttömyydestä, vaan pitävät itsestään selvänä, että yhteiskunta elättää.”

Myös ihmisen elinikä pitenee jatkuvasti ja sitä ei juuri ole otettu huomioon keskusteluissa väestön ikääntymisestä, Mannermaa katsoo. Hänen mielestään väestön ikääntyminen ei ole millään tavoin yhteiskunnallisesti hankkama. ”Puhetta on kyllä ollut, mutta teot puuttuvat: miten järjestetään ratkaisut työelämässä ja miten turvataan vanhenevan väestön palvelut”, Mannermaa kysyy.

”Esimerkiksi eläkkeellesiirtymisen yksilöllistäminen olisi toteutettava välittömästi; tulevaisuudessa 70-vuotias voi aivan hyvin perustaa uuden yrityksen.”

**Työvoimapula
uhkaa erityisesti
hoitotyötä
ja palvelualoja,
mutta myös
teollisuus tarvitsee
uutta väkeä.**

Kulttisarjoista keskustellaan online

Television muuttuminen digitaaliseksi on jo alkanut. Mutta vaikka tekniikka muuttuu, suomalaisten valtaenemmistö käyttää tv:tä vuonna 2013 hyvin samaan tapaan kuin nykyään, Ylen digitaalisen tv-kanavan ohjelmajohtaja **Ismo Silvo** sanoo.

Digi-tv tarjoaa kuitenkin uudenlaisia tietokonemaisia käyttömahdollisuuksia, joita nuoremmat, nyt parikymppiset ”internet-aikakauden koululaiset” tulevaisuudessa hyödyntävät. ”He katsovat tv:tä valikoivammin ja käyttävät todennäköisesti siihen vähemmän aikaa kuin enemmistö. He tottuvat on demand -tyyppiseen käyttöön eli tallentavat digi-tv:n kovalevyille ohjelmia, joita haluavat katsoa myöhemmin.”

Muun muassa urheilutapahtumien näkeminen suorana on silti tärkeää. Ja esim. kulttisarjojen jaksoja katselijoiden on nähtävä yhtä aikaa, jotta he voivat osallistua niistä käytävään keskusteluun heti internetissä tai tv-ruudulla.

Vuosien mittaan tv-kanavia tulee lisää, mutta yleiskanavatkin säilyvät, Ismo Silvo ennustaa. Viihde ja julkiskulttuuri vahvistuvat tv:ssä, mutta myös asiaohjelmien tarjonta lisääntyy.

Monen kuluttajan tv-menot kasvavat tulevaisuudessa - etenkin uudet lisäpalvelut maksavat, Ismo Silvo sanoo. ”Käy kuten telepuolella on käynyt; kuka olisi voinut 10 vuotta sitten kuvitella, että perheen puhelin-kustannukset olisivat sellaiset kuin nyt.”

Raha riittää eläkkeisiin

Kymmenen vuoden kuluttua suuret ikäluokat ovat jo pääosin jääneet eläkkeelle. Riittävätkö rahat heidän ja muiden tulevien eläkeläisten eläkkeisiin? Kyllä riittävät, sen osoittavat kaikki perusteellisesti tehdyt laskelmat, tutkimuspäällikkö **Pekka Parkkinen** Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta rauhoittaa.

Hän arvioi vuoteen 2015 ulottuvissa laskelmissaan, että vuotuinen talouskasvu pysyy keskimäärin 2 prosentissa. ”Siihen mahtuu välillä isojakin suhdannevaihteluita”, Pekka Parkkinen huomauttaa. Keskikasvu oli pari prosenttia myös vuosina 1990-2002 - lamavuosista huolimatta.

Vaikka työn tuottavuuden kasvu hidastuisi tuntuvasti pitkän aikavälin keskiarvosta, työllisyysaste palautunee hiljalleen vuoteen 2020 mennessä lamaa edeltävälle, noin 75 prosentin tasolle, Pekka Parkkinen sanoo. Uhkaava eläkepommikin on eläkeuudistuksilla purettu. ”Huonolla talouspolitiikalla voi tulla aina saada vaikeuksia aikaan. Tulevaisuudessa onkin syytä pelätä enemmän päätöksentekijöiden poliittisia töppäyksiä kuin suuria ikäluokkia.”